

2 Грановская, Л. М. Русский язык в рассеянии. Очерки по языку русской эмиграции первой волны / Л. М. Грановская. – М. : ИРЯ, 1995. – 142 с.

3 История русской философии: учеб. для вузов / редкол.: М. А. Маслин [и др.]. – М. : Республика, 2001. – 639 с.

4 Колесников, А. С. Философия и литература: современный дискурс / А. С. Колесников // История философии, культура и мировоззрение. К 60-летию профессора А. С. Колесникова. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2000. – С. 8–36.

5 Лукин, В. А. «Как-художественный» текст и его структура [Текст] / В. А. Лукин // Языки культура. Факты и ценности (К 70-летию Ю. С. Степанова). – М. : Языки славянской культуры, 2001. – С. 585–595.

6 Сказание о начале славянской письменности. – М. : Наука., 1981 – 198 с.

7 Сухов, А. Д. Русская философия: особенности, традиции, исторические судьбы / А. Д. Сухов. – М. : ИФРАН, 1995. – 157 с.

The article analyzes the specifics of philosophical texts, which are bilateral interpenetrating formations in Russian linguistic culture. These texts are considered as a complex, borderline and synthetic linguistic phenomenon, functioning as certain “as-artistic” and “as-philosophical” text constructions, preserving the features of the basic structures (philosophy and literature).

УДК 821.161.3'06-3:177.6

Т. А. ФІЦНЕР

(г. Гомель, УА «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны»)

ФЕНОМЕН КАХАННЯ Ў АСЭНСАВАННІ СУЧАСНЫХ БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ

У артыкуле прааналізаваны творы сучасных айчынных аўтараў пра каханне. Для аналізу наўмысна абраны творы як аўтараў-мужчын, так і аўтараў-жанчын, што дае магчымасць параўнаць адносіны пісьменнікаў да феномену кахання, міжполавых стасункаў і нормаў наводзінаў полаў у сучасным грамадстве. Сцвярджаецца, што ад полу аўтара залежыць стаўленне да ўзаемадачынненняў створаных герояў і герайнў у мастацкіх тэкстах.

Каханне і міжполавая ўзаемаадносіны – тэма, якая прысутнічае ў творчасці кожнага мастака слова, не залежна ад яго полавай прыналежнасці. Аб'ектам даследавання з'яўляецца кніга “Самая чароўная кветка” [1], у якой прадстаўлены творы сучасных беларускіх пісьменнікаў і пісьменніц пра каханне. У анатацыі да кнігі каханне трактуецца як пачуццё, “што хвалюе сэрца, высакародзіць душу, робіць жыццё радасным ці прыносіць трывогі і пакуты, становіцца прычынай жыццёвай драмы”. На думку ж псіхологаў, каханне ўсяго толькі ілюзія, бо “грунтуецца на памылковай ацэнцы партнёра” [2, с. 67]. Пагаджаемся, што пачуццё гэтае неадназначнае і ўцягвае ў такія ж неадназначныя, але больш шырокія і складаныя адносіны прадстаўнікоў абодвух полаў.

Як вядома, міфы, аднойчы створаныя культурай і размножаныя ў шматлікіх тэкстах, маюць уласцівасць уплываць на падсвядомасць індывідаў (мужчын і жанчын) на працягу многіх стагоддзяў. Адным з такіх міфаў, на думку К. Мілет, з'яўляецца біблейны міф “пра грэхпадзенне” [3, с. 34], які рэгламентуе паводзіны полаў. “Грахоўнасць” Евы, яе “віна” ў тым, што “рай страчаны”, аўтаматычна пераносіцца на ўсіх жанчын будучых пакаленняў. І гэтая “віна” не меншае праз стагоддзі. Разважаючы пра факт наяўнасці гендарна-нейтральнай (агульначалавечай) і гендарна-матывавонай віны, расійская даследчыца

Т. Ровенская [4] зазначае, што апошняя найбольш характэрна менавіта жанчынам. Яна даводзіць, што грамадства кантралюе жанчыну пры дапамозе “даведзенага да фарсу” хрысціянскага комплексу віны. У грахоўнасці жанчыны зацікаўленыя найперш мужчыны, аднак яны таксама сталі закладнікамі гэтага міфа, бо недавер да жанчыны часам перарастае ў фобію, што зусім не спрыяе наладжванню стасункаў паміж поламі. Менавіта такую выснову пацвярджаюць ніжэй разгледжаныя творы пісьменнікаў.

У апавяданні “**Кропка на карце**” [1, с. 94–99] **В. Гапеевым** па-мастацку даследуецца псіхалогія патэнцыяльнага халасцяка. Саракагадовы Віктар пазнаёміўся з жанчынай праз газетную рубрыку “Знаёмствы” і, пасля ліставання, якое доўжылася тры месяцы, паехаў да яе. “<...> У іх усё атрымалася. Не пошла, а шчыра. Без прытворстваў, без штучнасці, з увагай да жаданняў адно аднаго. Па-дамашняму цёпла і па-вясковаму спакойна...” [1, с. 99]. Нягледзячы на гэта, герой апавядання вельмі трывожыцца: “Віктар адчуваў сябе ў нечым падманутым. Вось толькі ў чым – зразумець не мог. Усё як быццам было добра, а прадчуванне нейкай бяды, няшчасця жыло, варушылася калючым шарыкам. Была нейкая пагроза. Якая? Каб жа ведаць...” [1, с. 99]. Герой свядома шукае падман. Бяду, няшчасце, пагрозу, падман яму, як лёгка здагадацца, нясе жанчына з яе шчырым жаданнем мець сям’ю: мужа і дзяцей. Для героя В. Гапеева адстойванне сваёй адзіноты ёсць перамога. Віктар менавіта такім чынам на працягу ўсяго твора і выйграваў у паядынках з жанчынамі. Не факт, што ён не будзе адстойваць сваю адзіноту і на гэты раз, бо адчуваць сябе “ў пастцы” герою невыносна. У чым прычына? Паталагічная няўпэўненасць героя ў сабе, недавер да жанчыны? Боязь будаваць доўгатэрміновыя адносіны? Як вынікае з тэксту, вінаватая ў такім стане рэчаў усё роўна жанчына, бо спакушае яна: “Узгадаў, як яна ўмела зацягнула яго ў ложак. Быццам і сама першая сябе прапанавала, але ж прымусліла яго да яе ісці!” [1, с. 99]. Такі сцэнарый жыцця (будучыя бязвыніковыя знаёмствы праз газетныя аб’явы) дзесяць гадоў таму Віктару прадказала зацяжараўшая ад яго і пакінутая ім жанчына, патлумачыўшы гэта наступным чынам: “Бо ты ніколі нікога не палюбіш. У цябе наперадзе толькі разлік” [1, с. 94].

Грамадскія нормы паводзінаў больш строгія ў адносінах да жанчыны. Калі ад мужчыны чакаецца актыўнасць у пошуку каханай, дазваляецца большая свабода ў адносінах з супрацьлеглым полам, назапашванне вопыту, то жанчыне прадпісваецца цнатлівасць, пасіўнасць: чаканне адзінага, які “й на печы знойдзе”. У адваротным выпадку жанчына адразу апынаецца па другі бок мяжы святая / блудніца. Пацверджаннем такой сацыяльнай нормы, на наш погляд, з’яўляецца апавяданне **А. Федарэнкі “Вецер”** [1, с. 260–263]. У цэнтры мастацкага даследавання аўтара-апавядальніка – “прыгожы, высокі, статны”, гадоў трыццаці мужчына, які выпівае “хоць патроху, але часта, забягаючы перыядычна ў кавярню, балазе работа дазваляе – працуе ён побач, паркоўшчыкам” [1, с. 260]. Мужчына прадстаўляецца наведвальнікам кавярні сапраўдным прозвішчам – Вецер. Таксама называе сябе і няўдачнікам-рыфмаплётам, і непрызнаным геніем, і графаманам. Менавіта Вецер расказвае апавядальніку сваю гісторыю: гісторыю юнака-паэта, што “трапіў у пастку” пад назвай Аксана. З тых часоў не толькі яго талент, а і ўсё ягонае жыццё змарнавалася... Без “допінгу” герой не можа існаваць і дня. Штовечар п’янага мужчыну з кавярні забірае жанчына. Пазіцыя аўтара ў адносінах да героя, быццам нейтральная, на першы погляд, зводзіцца да вядомага выразу “шукайце жанчыну”... Бо менавіта жанчына, дакладней жонка Ветра Аксана, вінаватая ў дэградацыі героя, бо здраджвае яму. Ці так усё на самой справе? Ужо згадвалася, што традыцыйна мужчынам не забараняецца назапашваць вопыт міжполавых стасункаў да шлюбу, шукаць сваю жанчыну. “Яна была для мяне ўсяго толькі гульнёй, баўленнем часу... Цэлае жыццё – сапраўднае! – наперадзе, а гэта так, падрыхтоўка, прэлюдыя, размінка, назапашванне матэрыялу, набыццё вопыту... Аб чым бы яна ні загаварыла, я ўсё пераводзіў у жарт, у сцёб” [1, с. 261], – апавядае Вецер. “Патроху я ўжо і тады бухаў” [1, с. 261], – дадае герой, якому на час знаёмства з Аксанай было толькі 17 гадоў. Ці не было гэта пачаткам дэградацыі, у якой абвінавачваецца жонка? Можа ахвяра не ён? У гэтым акцэнтуюцца ўвага на такіх рысах характару героя, як бязвольнасць

і пасіўнасць: “І развесціся – неяк лянота, ды і не бачу прычын, усё адно наступная будзе такая ж, усе яны аднолькавыя для мяне цяпер. Такія планы, талент, жыццё – усё загубіла!” [1, с. 262]. Але чаму Аксана не кідае мужа-п’яніцу? Яе стрымлівае дадзенае абяцанне “не кіну любога”? Ці яна ўсё яшчэ кахае Ветра? Але навошта тады здраджвае яму? Ці гэта толькі п’яныя фантазіі Ветра? Пытанні застаюцца без адказаў, бо аўтар не даў магчымасці выказацца гераіні, не ставіў гэта сабе на мэце. Чытач ведае толькі “праўду героя”.

І. Саўкіна зазначае, што “калі мы прызнаём прынцыповую рознасць паміж мужчынам і жанчынай, то, напэўна, неабходна прызнаць і тое, што саманазіранне, самавыяўленне жанчыны ў літаратуры, яе погляд на свет і на сябе ў свеце ў чымсьці, а можа і істотным чынам, адрозніваецца ад мужчынскага” [5]. Гэта тычыцца і разумення феномену кахання, і наогул міжполавых стасункаў. У тэкстах пісьменніц (у адрозненне ад аўтараў-мужчын) жаночыя вобразы больш псіхалагічна вывераныя, іх учынкі больш матываваныя. А прычыну няспраўджанага кахання і неўладкаванага асабістага жыцця гераінь аўтаркі найперш бачаць у паводзінах мужчын, больш дакладней – у іх нявернасці, што і выяўляюць ніжэй прааналізаваныя творы. Так, апаваданне **В. Кадзетавай “На Радаўніцу”** [1, с. 117–121] падае вобраз мужчыны, які стаўся ахвярай асабістай сексуальнасці ці бесхарактарнасці. Усё сваё “дарослае” жыццё ён, па сутнасці, пражыў з дзвюма жанчынамі: жонкай і каханкай. Спачатку ён здрадзіў другой (ажаніўся), а потым усё жыццё здраджваў першай (хадзіў да каханкі). І так і не змог пакінуць ні адну з іх. Свае паводзіны герой тлумачыць брату наступным чынам: “Я Хадоску шкадую. І характарам яна добрая, і гаспадыня неблагая, і маці клапатлівая. Але ж прэсная нейкая. А Марыля... Ты каб ноч з ёю пабыў, дык назаўсёды запомніў бы” [1, с. 120]. Марыля, якая была каханкай Васіля да яго шлюбу з Хадоскай, засталася ў гэтай ролі і надалей, дараваўшы яму і шлюб з Хадоскай, і смерць ненароджанага дзіцяці. Чаму Васіль не ажаніўся з ёю? Чаму высватаў у суседняй вёсцы Хадоску? Дзяўчына нічога не ведала пра мінулае свайго жаніха, аднак, хоць і ненаўмысна, перайшла дарогу Марылі, а ў выніку стала ахвярай адносін Васіля і Марылі.

Ці задавальняла гэтая сітуацыя жанчын? Хадоска, якая аднойчы ўсё ж праявіла характар і сабрала рэчы мужа, каб ён выбіраўся да Марылі, пазней змірылася з такім станам рэчаў. Аднак, як зазначае пісьменніца, з таго часу “ў Хадосчынай душы нібы амярцвела ўсё” [1, с. 121]. А пра Марылю ў тэксце сказана, што замуж яна не выйшла. “І дзяцей у яе таксама не было. Ці не з-за таго, даўняга? А можа, саромелася?” [1, с. 121]. Жылі жанчыны па суседству, але нават ніколі не віталіся. Крыху прымірыла іх толькі смерць Васіля – не стала мужчыны, знікла і прычына непрыязні жанчын адна да адной.

Зусім па-іншаму, упэўніўшыся ў здрадзе мужа, паводзіць сябе гераіня апавадання **Т. Мушынскай “Бабіна лета”** [1, с. 187–192]. Рашучая, валявая, рашэнне Тамара прымае аднойчы і назаўсёды: “<...> з Алегам жыць больш не змагу” [1, с. 189]. Як і ў папярэднім творы, мужчына, сустракаючыся са сваёй будучай жонкай, “меў іншую жанчыну” [1, с. 189]. А калі яна часова паехала на вёску з мэтай аздаравіць сына, муж зноў не застаўся без жаночай увагі. Гісторыя атрымалася даволі банальная: вярнуўшыся ноччу з хворым сынам, Тамара застае мужа “на канапе з нейкай дзеўкай. Абое – у чым маці нарадзіла” [1, с. 189]. Здрада мужа дадае духоўнай моцы жанчыне, высвечвае лепшыя якасці яе характару. Тамару не палохае ні той факт, што ў яе маленькі сын на руках, ні тое, што яна “другі раз цяжарная...” [1, с. 189]. Маральную падтрымку гераіня атрымлівае з боку маці: “Трэба нарадзіць другое. Я дапамагу” [1, с. 190]. Усё ў Тамары ўдалося: і дзеці прыстойныя выраслі, і пакахала яна, і замуж яшчэ выйшла і нават нарадзіла трэцяга сына. Мужу-здрадніку менш пашчасціла. Ён расплочваецца сваім лёсам за парушаную сямейную ідылію: “А мой былы муж яшчэ раз ажаніўся, толькі і там нешта не склалася. Спіўся ён у рэшце рэшт” [1, с. 190].

Такім чынам, сучасныя беларускія аўтары, асэнсоўваючы феномен кахання, выяўляюць адметнасць жаночага і мужчынскага поглядаў на ўзаемаадносінны полаў, фіксуюць сучасныя нормы паводзін полаў, рэпрэзентуюць аўтарскае бачанне праблемы ўзаемаадносін полаў. Як вынікае з твораў, пісьменнікі “віну” за “страчаны рай” ускладваюць, як правіла на жанчыну.

Але часам і яны бачаць прычыну страты Эдэма ў паводзінах моцнай паловы чалавецтва. У жаночых тэкстах сітуацыя кардынальна мяняецца: парушаюць ідылію ва ўзаемаадносінах з каханымі менавіта мужчыны. Нявернасць мужчыны не заўсёды вядзе да разрыву адносін з ім, але абавязкова спустошвае душу жанчыны. Часам лепшы варыянт – расстанне.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Самая чароўная кветка : аповесці, апавяданні / уклад. А. Лесавік. – Мінск : Маст. літ., 2010. – 318 с.

2 Некрасов, С. Н. Жизненные сценарии женщин и сексуальность / С. Н. Некрасов, И. В. Возилкин. – Свердловск : Изд-во Уральского университета, 1991. – 168 с.

3 Мілет К. Тэорыя сэксуальнай палітыкі / К. Мілет // ARCHE : Кабеты. – 1999. – № 3. – С. 6–41.

4 Ровенская, Т. «Виновата ли я...?» или феномен гендерной вины (на материале женской прозы 80-х – начала 90-х годов) / Т. Ровенская // Гендерные исследования. – 1999. – № 3. – С. 214–224.

5 Савкина И. «Разве так суждено между людьми?» // Север. – 1990. – № 2. – С. 149.

The article analyzes the works of modern domestic authors about love. For analysis, the works of both male and female authors were deliberately selected, which makes it possible to compare the attitude of writers to the phenomenon of love, gender relations, norms of gender behavior in modern society. It is argued that the attitude towards the behavior of the created heroes and heroines in literary texts depends on the gender of the author.

УДК 811.161.3'373.23:398.9

К. Л. ХАЗАНАВА

(г. Гомель, УА «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны»)

АБ АНТРАПАМІКОНЕ БЕЛАРУСКІХ НАРОДНЫХ ПРЫКАЗАК І ПРЫМАВАК

У артыкуле разглядаюцца антрапонімы, выяўленыя ў беларускіх народных прыказках і прымаўках, адзначаецца частотнасць ужывання асобных з імён і яе прычыны, выяўляюцца стылістычныя функцыі імён чалавека ў парэміях. Запазычаныя праз царкоўнаславянскую мову імёны-грэцызмы асіміляваліся да беларускай моўнай традыцыі і сталі ўжывацца ў беларускіх народных варыянтах. Паводле гандарнай прыналежнасці ў прыказках і прымаўках колькасца пераважаюць мужчынскія імёны.

Беларускія народныя прыказкі і прымаўкі з'яўляюцца велізарнай каштоўнай скарбніцай запаветаў народнай мудрасці, рэпрэзентаванай разнастайнымі моўнымі сродкамі выяўленчай выразнасці. У слоўніку беларускіх парэмій захоўваюцца слоўныя адзінкі, што адносяцца да шматлікіх лексіка-тэматычных груп і прапануюць уяўленне пра мову беларусаў мінулага.

Бясспрэчна, што ў фальклоры ўвогуле, а ў выніку актыўнага функцыянавання ў прыказках і прымаўках у прыватнасці яскрава адлюстроўваецца лексіка, якая па сваім семантычным нападзенні абазначае рэаліі, найбольш характэрныя для штодзённага жыцця складальнікаў народных вусна-паэтычных твораў. Так, у парэміях фіксуюцца найменні жывёл і раслін, тыповых для беларускай прыроды [1; 2; 3], адзначаюцца назвы папулярных страў у беларускай традыцыйнай кулінарыі [4; 5; 6].

Адметнай лексічнай групай прыказкавага слоўніка беларусаў з'яўляюцца антрапонімы – імёны чалавека.